

บทวิจารณ์หนังสือ เรื่องเปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาตร์
The Comparative concept PhrabuddhaTHat & Sartre
เขียนโดย พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

¹สุกิสรา บุญช่วย, ²พระครูโกศลศาสนบัณฑิต และ ³สมภาร พรหมทา

¹ Supisara Boonchuay, ²Phrakrukosolsassanapundit
and Somparn Promta

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹supi_sara555@hotmail.com

Received: January 15, 2022; **Revised:** February 20, 2023; **Accepted :**April 24, 2023

บทนำ

หนังสือเรื่อง “เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาตร์ Comparative concept Phrabuddhathat & Sartre.” เขียนโดย พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศาสตราจารย์ ดร. พระพรหมบัณฑิต นามเดิม ประยูร มีฤกษ์ ฉายา ธมฺมจิตฺโต พระพรหมบัณฑิต เป็นพระนักวิชาการ นักบริหาร นักการศึกษา นักเทศน์และนักเขียน ผู้มีผลงานมากมายทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นพระสงฆ์ไทยรูปแรกที่ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัย ได้รับรางวัลและดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากหลายสถาบัน และเป็นราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญา เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 5 สมัย หนังสือเล่มนี้ เขียนไปภาษาไทยจำนวน 112 หน้า โดยในครั้งแรกเป็นบทปาฐกถาแบบบันทึกเทปและนำมาถอดเป็นเอกสาร หนังสือเล่มนี้เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2551 หนังสือ เปรียบเทียบแนวคิดพุทธกับชาตร์ เป็นการศึกษาผลงานของท่านทั้งสอง เนื่องจากท่านพระพุทฺธทาสเป็นนักอัจฉริยะทางศาสนาเป็นที่รู้ทั่ว

¹ นิสิตรระดับปริญญาเอก คณะพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มจร.วังน้อย ออยุธยา

² รองศาสตราจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มจร.วังน้อย ออยุธยา

³ ศาสตราจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มจร.วังน้อย ออยุธยา

โลก และได้รับการประกาศให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ส่วนชาตรัสเป็นนักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงโด่งดังทั่วโลก เป็นเจ้าของรางวัลโนเบล สาขาวรรณกรรม ปี พ.ศ.2507

ในหนังสือเล่มนี้ เริ่มด้วยคำนำสำนักพิมพ์ในวันที่ 29 พฤษภาคม 2559 เป็นวันครบรอบ 100 ปีชาตกาลของท่านพุทธทาส และในวโรกาสที่ท่านได้รับการยกย่องจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งประชาชาติ หรือยูเนสโก ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกประจำปี 2559-2560 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

คำอนุโมทนาพระธรรมโกศาจารย์ หนังสือเรื่องเปรียบเทียบพระพุทธทาสกับชาตรัสนี้เป็นผลงานการถอดเทปปาฐกถาที่แสดง ณ วัดทองนพคุณ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2525 ตามคำอาราธนาของชมรมพุทธ-ไทยปริทัศน์ และคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา การพิมพ์ครั้งนี้เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 6 โดยสำนักพิมพ์สุภาพใจ

สรุปสาระสำคัญของเนื้อหา

ในส่วนของบทนำ ได้กล่าวแนวคิดของท่านพุทธทาสเป็นปรัชญา เนื่องจากคำสอนของท่านเน้นแนวคิดที่สะท้อนถึงโลกทัศน์ของท่านอย่างชัดเจน ขอเรียกโลกทัศน์ (Weltanschauung) นี้ว่า ปรัชญา และเมื่อนำแนวคิดของท่านพุทธทาสมาเปรียบเทียบกับปรัชญาของมอง-ปอลชาตร์ ก็ได้ชื่อว่าเป็นปรัชญาเปรียบเทียบ ในที่นี้ปรัชญาเปรียบเทียบ (Comparative Philosophy) คือการนำปรัชญาเปรียบเทียบเป็นวิชาแขนงหนึ่งที่น่าสนใจปรัชญา ควรเรียนรู้ แนวความคิดทางปรัชญาที่สังกัดสายวัฒนธรรมต่างกันเปรียบเทียบกัน

จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการเปรียบเทียบปรัชญาก็คือการขยายขอบฟ้าแห่งความรู้และการลบล้างอคติให้เลียบคมพอที่จะหยั่งรู้สัจธรรมสากล ประโยชน์อีกประการหนึ่งของปรัชญาเปรียบเทียบก็คือการได้รู้จักตัวเอง ดังนั้น การนำเอาปรัชญามาเปรียบเทียบกันไม่จำเป็นต้องลงเอยด้วยความ “เหมือนกัน” เสมอไป คนส่วนมากเข้าใจว่าการเปรียบเทียบปรัชญาใด ๆ ก็ตามมุ่งที่จะค้นหว่าปรัชญานั้น ๆ เหมือนกันอย่างไรบ้าง นี่เป็นทัศนคติที่ผิด แท้ที่จริงนั้นการเปรียบเทียบหลักปรัชญาอาจเป็นการแสวงหาข้อแตกต่างในปรัชญาที่ดูเผิน ๆ แล้วจะเหมือนกัน ปรัชญาเปรียบเทียบพัฒนาได้พัฒนามาจากแหล่งวัฒนธรรมที่ต่างกันและภาษาที่อธิบายปรัชญาเหล่านั้นก็ต่างกัน ต่างกันทั้งภาษาและวัฒนธรรม ปรัชญาที่ถูกเปรียบเทียบก็ยิ่งถูกอธิบายด้วยภาษาต่างกั นิสิตที่ต้องการศึกษาจะต้องแปลเป็นภาษาไทย ยิ่งไปกว่านั้นปรัชญาเปรียบเทียบเป็นงานที่ต้องทำด้วยใจเป็นกลางคือต้องพูดไปตามเนื้อผ้าส่วนใดเหมือนกันก็บอกว่าเหมือนส่วนใดแตกต่างก็บอกว่าแตกต่าง ที่ท่านพระธรรมโกศาจารย์ ได้กล่าวไว้บทนำ

เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาตร์

พระธรรมโกศาจารย์ได้เกริ่นนำถึงประวัติ ท่านพุทธทาส อย่างย่อ ๆ คือท่าน มีภูมิลำเนาที่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จบชั้น ม.3 เมื่ออายุ 20 ปี เข้าพิธีอุปสมบท ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี จบธรรมศึกษาชั้นเอก แล้วย้ายมาศึกษาบาลี ณ วัดปทุมคงคา จนจบเปรียญธรรม 3 ประโยค แล้วเกิดความเบื่อหน่ายวิถีชีวิตในกรุงเทพฯ จึงเดินทางกลับไปจังหวัดบ้านเกิดของท่านในเดือน เมษายน 2475 แล้วจัดตั้งสวนโมกขพลารามขึ้น เพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมค้นคว้าธรรมะด้วยตนเอง ปัจจุบันสวนโมกข์มีอายุล่วงมาได้ 90 ปีแล้ว ท่านพุทธทาสเป็นพระนักเผยแผร่ที่มีผลงานมากนับว่ามากที่สุดก็ได้ ในบรรดาพระนักเผยแผร่ในเมืองไทยด้วยกัน มีหนังสือมากมายหลายเล่มที่ควรสนใจ มีคำสอนกว้างไพศาล ท่านได้รับการยกย่องทั้งในไทยและต่างประเทศ โดยเฉพาะในเมืองไทยท่านได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย อันเป็นวิทยาลัยสงฆ์ของไทย ในต่างประเทศผลงานของท่านได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษและอาจจะมีการแปลเป็นภาษาอื่นด้วย โดนัลด์ สแวย์เลอร์ ชาวอเมริกัน ได้พูดถึง ท่านพุทธทาส ว่าเป็น “อัจฉริยะทางศาสนา”

ฌอง-ปอล ซาตร์ (Jean -Paul Sartre) เกิดที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. 2448 หนึ่งปีก่อนท่านพุทธทาส เขาถึงแก่กรรมปี พ.ศ. 2523 ซาตร์ จบปริญญาเอกด้านปรัชญา เป็นศาสตราจารย์สอนปรัชญา เป็นนักเขียน มีผลงานหลายด้าน ทั้งนวนิยาย บทละคร เรื่องสั้น และปรัชญา เป็นผู้ให้ชื่อ เอกซิสเตนเซียลลิสม์ หรืออัตถภาวนิยม เขาเขียนหนังสือที่สำคัญ ๆ หลายเล่ม หนังสือที่ว่า เป็นหลักปรัชญาเอกซิสเตนเซียลลิสม์ของ ฌอง-ปอล ซาตร์ คือ Being and nothingness (ภาวะและสูญญตา) ซาตร์เป็นนักเขียนที่มีอิทธิพลมาก วรรณกรรมของเขาแพร่หลายทั่วไป และในวรรณกรรมของเขานั้น จะสอดแทรกปรัชญาเอกซิสเตนเซียลลิสม์ไว้เสมอ เอกซิสเตนเซียลลิสม์จึงเกิดปรัชญาร่วมสมัยที่มีความสำคัญอยู่ในอันดับแนวหน้า ซึ่งพูดได้ว่าเป็นเพราะอิทธิพลของฌอง-ปอล ซาตร์ คณะกรรมการรางวัลโนเบลได้ลงมติมอบรางวัลด้านวรรณกรรมประจำปี พ.ศ. 2507 ให้แก่ซาตร์ แต่เขาปฏิเสธรางวัลนี้ เพราะซาตร์ถือว่าวรรณกรรมเรื่องที่ประชาชนจะยอมรับ ไม่ใช่สถาบันใดสถาบันมายอมรับคนจึงพากันสนใจซาร์ตมากยิ่งขึ้น ซาตร์เป็นนักปรัชญา ท่านพุทธทาสเป็นนักศาสนาเราจึงเปรียบเทียบแนวคิดของท่านทั้งสอง

ประเด็นเนื้อหา

ท่านพุทธทาสกับปรัชญา

ท่านพุทธทาสกล่าวว่า “ปรัชญาเป็นเรื่องสมมุติฐาน ไม่ต้องหาของจริงมาให้ดู เพียงแต่ใช้เหตุผลชักจูง วิธีการของปรัชญาท่านว่าเป็นแบบ Speculation คือเดาหรือเก็งความจริงและอนุมานสืบไปตามหลักเหตุผล” ฉะนั้น ท่านพุทธทาสบอกว่า นักปรัชญานั้น แทนที่จะเริ่มศึกษา

สิ่งต่าง ๆ จากข้อมูลความเป็นจริง กลับใช้เพียงการคิดสืบไปตามเหตุผล แทนที่จะมองว่าชีวิตนี้เป็นทุกข้ออย่างไร นักปรัชญาไม่ได้มามองทุกข์ที่เกิดในใจ กลับคิดคำนวณเอาเอง จนกระทั่งมองว่าชีวิตนั้นไม่มีความทุกข์ ทั้งที่ความเป็นจริงมันเป็น Fact ว่าชีวิตมีความทุกข์ ท่านพุทธทาสสรุปว่า นักปรัชญาโดนเหตุผลหลอกเอา

“ส่วนศาสนานั้นไม่ใช่เหตุผล แต่ใช้ประสบการณ์ พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ไม่ใช่ปรัชญา แม้จะเป็นทางใจก็เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่อาศัยสมมุติฐาน แต่อาศัยของจริง”

ปรัชญาเอกซิสเตนเซียลลิสม์

Existentialism โดยชื่อแล้วเป็นปรัชญา ที่ศึกษาถึง Existence (ความมีหรือภาวะ) แต่เมื่อได้ศึกษาปรัชญา ปรัชญานี้มุ่งศึกษาความมีหรือภาวะของมนุษย์ปัจเจกชน (Individual) คือศึกษามนุษย์ หรือชีวิตคน ผู้วิจารณ์เห็นกับ Existentialism เพราะเน้นที่ตัวบุคคล โดยบิดาของลัทธินี้ คือ Kierkegaard ซึ่งท่านเป็นนักปรัชญาชาวเดนมาร์ก ซึ่งมีแนวคิดเดียวกันกับท่าน Heidegger เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน และท่าน ซาตร์ เป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส และท่านผู้นี้เป็นผู้เผยแพร่ลัทธินี้ให้แพร่หลาย ซึ่งท่านซาร์ตเป็นผู้ที่ทำให้ปรัชญา Existentialism เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งถ้าเรียกปรัชญา Existentialism เป็นภาษาไทยเรียกว่า อัตถิภาวนิยม หรือ ภาวนิยม หรือ ชีวิตนิยม ซึ่งซึ่งผู้วิจารณ์เห็นเพราะคนเราก่อนที่จะไปเข้าใจผู้อื่นจะต้องเข้าใจตนเองก่อนเป็นอันดับแรก คือต้องเข้าใจปัญหาตนและสามารถแก้ปัญหาของตัวเองได้ เพราะคนเราไม่สามารถจะมีสูตรสำเร็จในการแก้ปัญหาให้กับผู้อื่น เพราะบางทีปัญหาตัวเองยังแก้ไม่ได้

ฉะนั้น เพื่อที่จะรู้จักตัวเองและปัญหาของตัวเองนักปรัชญาลัทธินี้จึงมีวิธีการที่แตกต่างกัน ซาร์ตมีวิธีการอย่างไรที่จะรู้จักตัวเองและหาวิธีแก้ไขปัญหาตัวเองอย่างไร วิธีการของซาร์ต คือการพรรณนาปรากฏการณ์ทางจิต (Phenomenological Description) คือ ปรากฏการณ์ใด พฤติกรรมใด และความรู้สึกใดที่เกิดขึ้นในจิตใจให้มองตามความจริงโดยไม่มีข้อสมมุติฐาน (Presupposition) นั่นคือไม่เอาอคติหรือความรู้ลัทธิใดๆ เข้าไปสอดแทรกและตีความ เช่น เราเกลียดใคร ดูความเกลียดในใจเรา ตามที่เป็นจริง ซึ่งเปรียบเทียบกับบาลีว่า ยถาภูตํ ปชานาติ (รู้ตามความเป็นจริง) นี่คือนิยามที่เรียกว่า มองปรากฏการณ์ทางจิต หรือด้านใน อย่างที่ท่านพุทธทาส ซึ่งท่านพุทธทาสมีแนวคิดแบบเดียวกับท่านซาร์ต ซึ่งผู้วิจารณ์ก็สนับสนุนแนวปรัชญานี้เช่นกัน

แนวคิดของซาร์ต

ประเด็นแรก คือ มอง ปอล ซาร์ต มองชีวิตอย่างไร

ซาร์ตบอกว่า โลกนี้มีภาวะ (Being) หรือสิ่งที่มีอยู่สองสิ่งด้วยกัน คือ Being and itself (ภาวะในตัวเอง) อีกสิ่งหนึ่งคือ Being for itself (ภาวะสำหรับตัวเอง) สรุปว่า ภาวะในตัวเองคือวัตถุ

หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่มีวิญญาณ ไม่มี (Consciousness) หรือจิต ส่วนภาวะสำหรับตัวเอง คือจิตมนุษย์ รวมความว่า มนุษย์และสรรพสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ เป็น 2 สิ่งที่มีอยู่ในโลก คือวัตถุหรือสสารที่ไม่มี ความคิด ไม่มีจิตใจ (Consciousness) เช่น โต๊ะ เก้าอี้ จะเคลื่อนที่ไปไหนมาไหนได้ด้วยก็ต่อเมื่อมี มนุษย์เป็นผู้เคลื่อนย้ายเท่านั้น เนื่องจากมนุษย์มี (Consciousness) คือใจเป็นนายกายเป็นบ่าว **อนัตตา(Egolessness) ความว่างเปล่าของจิตนำไปสู่อะไร**

เมื่อจิตว่าง เราจะยอมรับหรือปฏิเสธ แม้กระทั่งความไม่มีอัตตา ไม่มีตัวตน ซึ่งมีความ เหมือนกันหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่า เนต มม เนโสหสมิ คือสิ่งนี้ไม่ใช่ฉัน ฉันไม่ใช่สิ่งนี้ แต่ในขณะที่ปฏิเสธ เราก็สามารถที่จะยอมรับว่า เราเป็นสิ่งนั้น เราเป็นสิ่งนี้ เพราะฉะนั้นผู้วิจารณ์เห็น ว่า เราจะต้องมีอยู่ก่อนกระทำแล้วจึงมีแก่นสารเกิดขึ้นตามมา ดังนั้นความมีอยู่จึงมาก่อนแก่นสาร ของมนุษย์ (Existence precedes essence)

เสรีภาพ (Freedom)

เสรีภาพ คือ มนุษย์มีเสรีภาพที่จะทำอะไรหรือเลือก (Choice) อะไรก็ได้ เสรีภาพจึงเป็น ลักษณะแท้ของจิตมนุษย์ เสรีภาพไม่ได้หมายถึงสัมฤทธิ์ผลของการตัดสินใจว่าเราเลือกทำสิ่งนี้แล้ว ต้องแต่ให้สำเร็จ แต่เสรีภาพอยู่ที่ความสามารถในการตัดสินใจเลือก (Choice) โดยสิ่งที่เลือกอาจจะ ผิดกฎหมายหรือไม่เป็นถูกต้องไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น นักโทษที่ถูกคุมขังเขาเหล่านั้นมี เสรีภาพในการหนีออกจากคุกหรือเรือนได้ แต่ในทางกฎหมายเขาเหล่านั้นหากหนีออกมาแล้วโดน จับได้อาจจะถูกเพิ่มโทษได้ ผู้วิจารณ์มีข้อโต้แย้งในการมีเสรีภาพของนักโทษ เป็นแบบ (Absolute Freedom) เป็นเสรีภาพอย่างแท้จริงที่มนุษย์จะเลือกได้ แต่ผิดกฎหมาย แต่การที่นักโทษหนีออก จากเรือนจำก็มีข่าวให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นนักโทษเหล่านั้นคือผู้ที่มีเสรีภาพอย่างแท้จริงที่มนุษย์ จะเลือกได้ ถึงแม้จะผิดกฎหมายแต่เป็นเสรีภาพของเขาโดยชอบธรรม แม้กระทั่งการฆ่าตัวตายก็ถือ ว่าเป็นเสรีภาพโดยชอบธรรมของมนุษย์ที่ไม่ต้องการใช้เสรีภาพ แต่ผิดกฎหมายศีลธรรมและกฎของ สังคม ผู้วิจารณ์ขอค้านในเรื่องการใช้เสรีภาพที่ผิดกฎหมายและการใช้เสรีภาพที่ผิดศีลธรรม เพราะ จะทำให้สังคมเกิดความวุ่นวายจากจากการเสรีภาพของมนุษย์ในสังคม

การหลอกตัวเอง (Bad Faith)

มนุษย์เกือบทุกคนหลอกตัวเองว่าไม่มีเสรีภาพ เมื่อเราจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง ก็ หลอกตัวเองว่าไม่ใช่ฉันหรือขณะที่ตัดสินใจทำอย่างนี้ ที่ฉันทำอย่างนี้เพราะสถานการณ์บังคับ ต่างหาก หรือมาไม่ทันประชุมเพราะรถติด แต่ความจริงแล้วเรามาช้าเองต่างหาก ดังนั้นในทัศนะ ของซาร์ต คนจึงมีเสรีภาพที่จะตัดสินใจแต่ปิดความรับผิดชอบนั้นเสีย โดยพูดว่าช่วยไม่ได้ และอ้าง ว่าสิ่งอื่น ๆ บังคับตนให้ต้องทำเพื่อจะปิดความรับผิดชอบนี้ คนจึงหลอกตัวเองว่าไม่มีเสรีภาพ ซาร์ ตบอว่าการหลอกตัวเองมี 2 ประเภท ซึ่งเราทุกคนทำเป็นกิจวัตรอยู่แล้ว

ประเภทที่ 1 คือ ทำให้ตัวเองเหมือนกับวัตถุสิ่งของ ซึ่งไม่มีจิต (Consciousness) จึงไม่ต้องเลือกและไม่ต้องตัดสินใจเพราะไม่มีเสรีภาพ ซึ่งชาร์ตไม่ยกตัวอย่างไว้ในหนังสือ Being and Nothingness คือ เรื่องมีอยู่ว่า หญิงสาวคนหนึ่งได้พบกับชายหนุ่มคนหนึ่งไปเที่ยวด้วยกัน โดยสาวคนนี้ก็ทราบดีว่าผู้ชายคนนี้ชอบตนเองอยู่ ก็คบหาไปเที่ยวกันบ่อย อยู่มาวันหนึ่งชายหนุ่มได้ชวนหญิงสาวรับประทานอาหาร และได้กุมมือของหญิงสาวไว้ โดยหญิงสาวคนนี้มีความรู้สึกของ Bad Faith เกิดขึ้นโดยคิดว่า ถ้าดึงมือออกก็เท่ากับตัดสัมพันธ์กันเลยทีเดียวเพราะใช้เวลาคบหากันมานานพอสมควร ก็เลยมีอาการ Bad Faith ขึ้นมาว่า แขนนี้คือวัตถุคือ แขนของตุ๊กตาเท่านั้นไม่ใช่แขนของตนเอง จะจับก็จับไปเถอะไม่สนใจ นี่ถือเป็นการหลอกตัวเองประเภทหนึ่ง

ประเภทที่ 2 คือการเล่นละคร ชาร์ตยกตัวอย่างบริกรในภัตตาคาร ที่ต้องทำหน้าที่เสิร์ฟกาแฟหรืออาหารอะไรก็ได้ ซึ่งปกติเขาเป็นคนเฉื่อยชา แต่เมื่อเขาแต่งชุดบริกรแล้ว เขามีบทบาทที่ต้องแสดง คือเหมือนกับสวณหัวโขนแล้ว ต้องมาตรงเวลา เดินตัวตรงกระฉับกระเฉง อ่อนน้อม ถ่อมตน และบริการสารพัดอย่าง การกระทำเช่นนี้เป็นการหลอกตัวเองชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า เล่นละคร ซึ่งการหลอกตัวเองประเภทนี้ผู้วิจารณ์เห็นด้วย เนื่องจากดาร์แรนก็แสดงก็ใช้การหลอกตัวเองจนร่ำรวยมีชื่อเสียงโด่งดังในสังคม กันในปัจจุบัน ก็ถือว่าการหลอกตัวเองแบบเล่นละคร เป็นสิ่งที่ดีเพราะทำให้คนมีอาชีพเลี้ยงตัวเองได้

ความรัก (Love)

ถ้าเรารักใครหรือใครรักเราก็เกิดความขัดแย้ง (Conflict) เนื่องจากเมื่อรักใครแล้วก็จะครอบครองเขา หรือพยายามทำให้คนรักมาเอาใจเราและเป็นอย่างที่เราคิด แต่เนื่องจากคนอื่นมีเสรีภาพ ฉะนั้นเขาจึงไม่เป็นอย่างที่เราคิดเสมอ ชาร์ตบอกว่าความรักมี 2 แบบคือ แบบที่ 1 ทรมาณตนเอง (Masochism) คือยอมสละเสรีภาพของเราเพื่อไปเอาใจคนรักยอมทุกอย่างจนกระทั่งยอมเป็นทาส แบบที่ 2 คือ ทรมาณคนอื่น (Sadism) คือให้คนรักนั้นมาสนองความพอใจของเรา หรือเอาเขามาเป็นทาสและจำกัดเสรีภาพของเขา ความรักจริงมีแต่ความขัดแย้ง (Love is a conflict)

วิธีแก้ทุกข์

ชาร์ตบอกว่า ต้นเหตุสำคัญของความทุกข์อยู่ที่การหลอกตัวเอง (Self-deception) โดยตัวเราไม่ยอมรับว่าเราเสรีภาพและไม่ยอมรับว่าคนอื่นก็มีเสรีภาพ จึงต้องแก้ที่จุดนี้ คือ เลิกหลอกตัวเองเสียที

แนวคิดท่านพุทธทาส

ท่านพุทธทาส สอนให้เราเข้าใจชีวิตจากสิ่งที่ท่านเห็นจริงแล้วหลาย ๆ อย่าง และจากพระไตรปิฎก ท่านได้นำมารวมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพราะฉะนั้นเมื่อถามว่าชีวิตคืออะไร ท่านก็ยอมอย่างพระพุทธเจ้ายอมรับ คือ โลกนี้พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทบอกว่าประกอบด้วยสิ่ง 2 สิ่ง คือ โลกที่เป็นวัตถุหรือรูปขันธ์ กับนามขันธ์ อีก 4 ส่วนคือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ อันเป็นส่วนประกอบทางจิต

ธรรมชาติของชีวิต

วิญญาณ (Consciousness) ก็คือจิตในปรัชญาของชาร์ตนั้นเอง เป็นสิ่งที่มีธรรมชาติเกิดดับ ๆ เหมือนกัน และวิญญาณนั้นทำหน้าที่รับรู้และคิดรู้ ทั้งชาร์ตและท่านพุทธทาสยอมรับอย่างเดียวกันว่า จิตนั้นจะต้องคิด สิ่งที่ไม่คิดนั้นไม่ใช่จิต ผู้วิจารณ์มีความเห็นที่ไม่เห็นด้วยในเรื่องของจิตที่ว่าง เพราะความว่างจิตก็ไม่คิดและไม่ยึดมั่นถือมั่น

เหตุแห่งทุกข์

ในทัศนะของท่านพุทธทาส ความยึดมั่นถือมั่นเป็นเหตุเกิดของความทุกข์และปัญหาชีวิต ความยึดมั่นถือมั่นเกิดมาจากการประสมการณท่านพุทธทาสภิกขุ สอนว่า โดยสรุปรวมในธรรมะของพระพุทธเจ้า อาจสรุปเป็นแบบหนึ่งได้ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นนั้นเป็นเพราะในความเป็นจริง สิ่งทั้งหลายย่อมไม่ได้ตั้งใจเรามีความไม่เที่ยง แปรเปลี่ยนไปได้ตลอดเวลาด้วยเหตุและปัจจัยจึงไม่สมควรที่จะไปหลงยึดมั่นหมายว่าเป็นเรา เป็นตัวเรา หรือเป็นของของเราสิ่งทั้งหลายไม่ได้ตั้งใจทั้งนั้น ไม่ว่าเราจะเป็นใคร รวยเพียงใดอำนาจล้นฟ้าขนาดไหน ต่างก็มีความทุกข์ประจำตัวประจำอยู่ทุกคนทั้งสิ้น

สุญญตา

ท่านพุทธทาสบอกว่า สุญญตา คือสภาพจิตที่เป็นความว่าง จิตที่ว่างคือประภัสสร แปลว่า ส่องแสงหรือผุดผ่อง แต่ความว่างนี้ไม่ได้แปลว่าไม่คิดอะไร แต่หมายถึงการว่างจากตัวตน คือความว่างจากตัวกูของกู แต่ไม่ได้ว่างจากการไม่รู้ไม่รู้อารมณ์ คือไม่ได้ปิดหูปิดตา แต่เป็นจิตที่มีสภาพเดิมอย่างแท้จริง ทัศนะของท่านพุทธทาสนี้สอดคล้องกับ ข้อความในวิสุทธิมรรค ที่ว่า

ทุกขเมว हि न गोจิ ทุกขितो

การโก น กิริยาว วิชชติ

อตถิ นิพพุติ น นิพพุโต ปุมา

มคฺคมตถิ คมโก น วิชชติ.

ทุกข์เท่านั้นมีอยู่	ผู้แสวงทุกข์ไม่มี
การกระทำมีอยู่	ผู้กระทำไม่มี
นิพพานมีอยู่	ผู้นิพพานไม่มี
หนทางมีอยู่	ผู้เดินทางไม่มี

เมื่อพูดถึงว่า จิตเดิมแท้ของเรานั้นว่าง ผู้เขียนอ้างถึง ท่านพุทธทาสหมายถึงความว่างในลักษณะที่ 2 กล่าวคือ จิตมองเห็นความว่างตั้งแต่ต้น ไม่ได้มองเห็นตัวตนภายใน และไม่ได้มองเห็นสิ่งอื่นเป็นตัวตน กล่าวคือจิตมองเห็นความว่างและยอมรับความว่าง ไม่มีการยึดมั่นถือมั่น เพราะเมื่อสิ่งทั้งหลายว่างอยู่แล้วโดยธรรมชาติ จิตก็ไม่ยึดมั่นสิ่งเหล่านั้น ดังนั้นความว่างในลักษณะที่ 2 คือ ว่างจากความยึดมั่นว่าเป็นตัวกู ของกู

ผู้เขียน กล่าวถึงปัญหาชีวิตเกิดจากการยึดมั่นในขั้น 5 ว่าเป็นตัวกูของกู ชีวิตจึงมี 2 ลักษณะคือ

1. ขั้น 5 ที่ไร้อุปาทาน หมายถึงชีวิตที่เป็นไปตามกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง โดยเราไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่น จัดเป็นชีวิตที่ไม่มีปัญหา

2. ขั้น 5 ที่มีอุปาทาน นั่นคือชีวิตที่เป็นปัญหาเพราะไปยึดมั่นถือมั่นเองทุกข์จึงเกิดขึ้น กล่าวรวม ๆ ก็คือว่า เพราะมีสิ่งที่เรียกว่าการยึดมั่นถือมั่นหรือตัวตนเข้าไปสอดแทรกในชีวิต จึงเกิดปัญหาขึ้น เราจึงดำเนินชีวิตในลักษณะที่ขัดกับสภาพที่เปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นความจริงของสรรพสิ่ง ความทุกข์เกิดขึ้นดังนี้

วิธีแก้ทุกข์

ผู้วิจารณ์ขออ้างถึง “ว่างข้างใน นั่นคือ การที่มีใจคอปรกติ ใจคอไม่ระส่ำระสายวุ่นวาย อย่างนี้เรียกว่า ว่าง ถ้าใครรู้จักก็จะยิ่งชอบ ถ้าว่างยิ่งขึ้นไปอีกก็ถึงที่สุด คือว่างจากความรู้สึกที่เป็นตัวตน เป็น egoism คือไม่มีความรู้สึกว่าเป็นตัวเราเป็นของเราอย่างยังเป็นนิพพาน ว่างอย่างยิ่ง นี้เราเรียกว่าว่าง

ผู้เขียนมองเห็นแนวทางดับความยึดมั่นถือมั่น (อุปาทาน) นั่นคือ การทำความคิดของเราให้เกิดสภาพที่เรียกว่า ประภัสสร หมายถึง ผุดผ่อง ท่านพุทธทาส เห็นว่าประภัสสรยังหมายถึง ปัญญา เพราะการเรืองแสงเป็นลักษณะของปัญญา คือการเห็นแจ้ง ผู้เขียนเห็นว่า ใ้ทำงานเพื่องาน ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ (Duty For duty's sake) ท่านพุทธทาสสรุปเป็นคำกลอนไว้ว่า

“จงทำงานทุกชนิดด้วยจิตสว่าง
ยกผลงานให้ความว่างทุกอย่างสิ้น
กินอาหารของความว่างอย่างพระกิน

ตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวใจ”

เพราะการทำงานเมื่อจิตว่างจะทำให้เกิดประสิทธิภาพของงานสูงขึ้นและมีความสุขในการทำงาน เพราะว่างจะทำให้เกิดสมาธิ คือการคิดถึงแต่งานไม่คิดถึงเรื่องอื่น ๆ แม้แต่ตัวเอง

สรุปและคำแนะนำ

หนังสือเล่มนี้มีการใช้วิธีค้นหาความจริงที่คล้ายคลึงกัน ท่านพุทธทาสเรียกว่า วิปัสสนา คือมองด้านใน ส่วนชาร์ตเรียกว่า Phenomenological Description หมายถึง การพรรณาปรากฏการณ์ทางจิต วิธีการทั้งสองนี้ช่วยให้ค้นพบความจริงเกี่ยวกับตนเองคือ Know Thyself คือ การรู้ตัวตนของตนเอง นักคิดทั้งสองท่านได้ค้นพบความจริงเกี่ยวกับชีวิตในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน โดยท่านพุทธทาส เห็นว่า ชีวิตประกอบด้วยกายกับจิตหรือนามรูป ส่วนชาร์ตเห็นว่า ชีวิตของมนุษย์ประกอบด้วยกายและจิตเช่นกัน เรียกว่า ภาวะในโลก (Being-in-the-World) ทั้งสองท่านคือท่านพุทธทาสและชาร์ตมีความเห็นร่วมกันว่า ธรรมชาติของจิตเป็นสิ่งที่คิดถึงอารมณ์ (Intentionality) จิตเป็นความว่างเพราะไม่มีแก่นแท้หรือตัวตนถาวร ผู้ที่สนใจสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ หนังสือเล่มนี้ยังเหมาะสมกับผู้อ่านที่สนใจแนวคิดของท่านพุทธทาสหรือชาร์ตเพิ่มเติม เนื่องจากผู้วิจารณ์ได้นำมาเฉพาะแนวคิดที่ผู้วิจารณ์สนใจอย่างลึกซึ้ง เข้าใจง่ายและมีแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน เนื่องจากผู้เขียนได้ใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษ ภาษาบาลี และกลอนเพื่อเสริมอรรถรสแห่งการอ่าน ประโยคไม่ยาวเกินไป ผู้ที่ไม่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักก็สามารถอ่านได้โดยง่าย หนังสือเล่มนี้จึงเหมาะที่จะเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ด้านธรรมะของท่านพุทธทาสและแนวคิดของชาร์ตแก่นักปรัชญาทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโกศาจารย์, (2551) เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาร์ต, สำนักพิมพ์สุภาพใจ,

กรุงเทพมหานคร, พิมพ์ครั้งที่ 6.

พุทธทาสภิกขุ , แก่นพุทธทาส, (2504) ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา ธรรมสภา, กรุงเทพมหานคร, วิสุทธิ.3/101.

พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ (วันจันทร์), (2534) นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนา,

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,).

Sartre.J-P. The Transcendence of the Ego. Nooday Press. 1959 p.25.

